

SVERIGES FÖRSVAR OCH NORDENS

DISKUSSIONEN i försvarsfrågan har under de senaste dagarna nästan uteslutande sysslats med statsministerns inbjudan till de borgerliga partierna, vari han helt övergivit regeringsförslaget och mot kohandel i pensions- och skattefrågor erbjudit samling kring det heliga talet 148 milj. Statsministern har gjort regeringens kvarstannande beroende av de medgivanden, som hans propos kan utlösa i det borgerliga lägret; när detta skrives, synas dock regeringens utsikter till framgång för den nya sammankopplingen relativt små och därmed ökas utsikterna till regeringsskifte. De borgerliga partiledarnas svar på statsministerns skrivelse liksom samarbetet i försvarsutskottet mellan de borgerliga partierna måste ha gjort det för statsministern tydligt, att en lösning efter 148-miljonerslinjen vore möjlig utan socialdemokraternas medverkan, varför hr Hansson ej borde vara mannen att kunna uppställa villkor för ernåendet av samma lösning, låt vara på bredaste bas. Hur glädjande socialdemokraternas växande försvarsvillighet än måste te sig, har dock statsministerns inblandning av en sådan försvar fullkomligt ovidkommande fråga som dyrtidspensioneringen förtagit det mesta av det goda intryck, som hans samförståndsvilja eljest framkallat. Bland alla de försvarskompromisser, som träffats i vårt land under de sista sextio åren, har man ej upplevt någon, som i ohöjd politisk spekulation att slå mynt av försvarsviljan kan mäta sig med hr Hanssons framstöt. Genom att regeringsförslaget i utskottet redan fallit under bordet, är dess öde beseglat. Det brukar icke vara de slagna, som få diktera kapitulationsvillkoren. Avviker man nu från denna regel, kan detta endast förklaras av villrådigheten i mellanpartiernas läger och den länge förmärkta rädslan särskilt hos bondeförbundet att utbyta den hittillsvarande vågmästarställningens behag mot regeringsställningens ansvar. Regeringens kohandels-

försök ha förstärkt intrycket, att det varit allt för liten fasthet och allt för mycket listigt schackrande eller obemantlad politisk taktik i regeringens stegrade försvarslust.

* * *

I avvaktan på försvarsfrågans slutliga avgörande i kamrarna och resultatet av regeringens förhandlingar med de borgerliga partierna spinner den utrikespolitiska debatten efter folkförbundets debacle i den abessinska frågan vidare. Utrikeslägets förändringar till det sämre måste ställa andra och större anspråk på vårt försvar än dem, som vi ända tills för några månader sedan voro benägna att uppställa. Europa står inför en »Dämmerung», och föga hopp finnes att en fastare, betryggande ordning skulle kunna växa upp ur spillrorna. Pessimismen har börjat gripa omkring sig; känslan av att alla orosämnen en gång måste urladda sig har blivit så allmän, att det ges fog för att tala om en ny katastrofteori. De små staternas möjligheter i denna ödesstämning att kunna påverka utvecklingen i världen kunna ej taxeras högt. De ha blivit mer än varnade av stormakternas vanmakt inför Italiens trotsiga djärvhet och lära icke längre förlita sig uppå kollektiviteten och pakter. Å andra sidan kunna de i sitt eget och kulturens intresse icke — för att följa professor Bagges tankegång i interpellationen om folkförbundet — släppa kontakten med de rättsvårdande krafterna i världen. Så små som förhoppningarna att genom solidaritetssystem kunna vinna önskvärd säkerhet numera äro, återstår dock kanske allena utvägen för de nordiska staterna att ty sig närmare till varandra. Nordens problem ha under de senaste månaderna fått en aktualitet större än på länge.

När man nu diskuterar den nordiska frågan med hänsyn till försvarets intressen, kan tanken på ett försvarsförbund ej anses tillhöra realiteternas värld. Icke i någon av de fyra nordiska staterna är en allmän folkmening vunnit för ett så långt gående samarbete. Ännu ha vi ett alltför friskt minne av den snöpliga utgång, som den monarkiska aktiva skandinavismen under 1840- och 1860-talen fick, och förvisso kvarlever alltsedan dess en stark misstro mot en skrytsam löftespolitik, som i allvarets stund skulle visa sig ej hållbar. Den ökade osäkerheten ute i världen liksom en växande inbördes förståelse mellan de fyra länderna kunna

dock måhända fortare än vi nu ana frampressa en sådan fastare, organiserad nordisk samverkan, som f. n. endast framstår som ett ovisst framtidsmål. Framför allt saknas ännu den elementära förutsättningen för ett realiserande av planerna på ett försvarsförbund, nämligen en verklig vilja i samtliga nordiska länder, i detta fall Norge och Danmark, att organisera ett sådant starkt försvar, som göra förpliktelser och fördelar likvärdiga. Sannolikt blir väl insikten härom i nämnda länder mera levande, när folkförbundets bräcklighet som skyddsgarant nu blivit allom uppenbar.

Endast en sådan nordisk samverkan kan få en reell betydelse, vilken liksom organiskt växer fram ur gemensamma behov och begränsar sig till uppgifter, som ej gå utöver gemensamma intressen eller de enskilda staternas resurser. Ett sådant gemensamt intresse har hittills kunnat vara ett samfällt nordiskt uppträdande i händelse av en stormaktskonflikt i och för tillämpning av folkförbundets sanktionsbestämmelser. Skulle dessa nu förlora all betydelse, blir den allt annat överskuggande uppgiften att hävda Nordens neutralitet i framtida krigiska konflikter. Otvivelaktigt har denna uppgift till följd av krigsteknikens nuvarande utveckling och krigförande staters eventuella önskan att utnyttja nordiskt territorium för baseringar blivit svårare än förr. Just därför kräver den även omsorgsfullare förberedelser än hittills.

I sin nyss utkomna, genom sin öppna och djärva problemdiskussion synnerligen suggererande bok »Sverige och Östersjön» har kommandörkaptenen Helge Strömbäck behandlat ett par av de mest aktuella nordiska frågorna, dels om tilloppen till Östersjön genom Bälten och Öresund och dels om Åland. I bägge fallen har han med styrka påvisat behovet av att de nordiska staterna eller åtminstone de närmast berörda av dem göra sig beredda att förena sina krafter till försvar för gemensamma intressen.

I fråga om Östersjöns tillopp vill det synas, som om författaren även förutsatte en samverkan mellan Sveriges och Danmarks lantmilitära styrkor för att försvara det danska området, utan att han dock utvecklar när och huru. I fråga om det sjömilitära läget preciserar han dock några av de situationer, då ett gemensamt svenskt-danskt uppträdande borde framstå som en vital svensk angelägenhet. Härvid synes författaren ej blott åsyfta spärrandet av Öresund, där en samverkan mellan de båda strandägande staterna ligger nära till hands, utan även spärrandet av

passagera genom Bälten. Vare sig minspärren lägges utanför eller innanför de nämnda sunden, är det enligt S:s mening i vissa fall nödvändigt att de nordiska staterna vid en stormaktskonflikt, vari västmakterna indragits, icke minst med hänsyn till sin sjöburna handel söka hålla utombaltiska flottor utanför Östersjöns vatten och »med kraft sätta sig emot varje försök till kränkning av de länder, naturen satt till väktare över Östersjöns inlopp».

Ålandsöarna — denna »länk av porslin i den kedja av stål och granit, som på land och vatten måste sträckas från landfäste till landfäste över Bottniska vikens mynning» — utgör en annan lika oeftergivlig faktor i en västeuropeisk stormaktskonflikt. För att ögruppen ej skall kunna utnyttjas antingen i ett krig mellan stormakter mot varandra eller till att någon stormakt, väl i besittning av densamma, skall kunna pressa Sverige och Finland, måste den till varje pris försvaras. Kommendörkapten Strömbäck förfäktar den meningen — f. ö. i strid mot uttalanden från andra håll — att det borde vara Sveriges och Finlands samverkande flottor möjligt genom mineringar och tack vare navigationssvårigheterna för främmande flottor att hålla en inkräktande fiende på avstånd utan att 1921 års Ålandskonvention med dess förbud mot försvarsanläggningar på ögruppen fördenskull behövde upphävas. Vi vilja ej i detta sammanhang ingå i någon detaljdebatt utan åtnöja oss med att på detta summariska sätt omnämna denna sjömilitära uppfattning.

Vi ha hänvisat till kommendörkapten Strömbäcks »Sverige och Östersjön», därför att detta talangfulla sjömilitära inlägg — alldeles bortsett från de motsägelser, som det vid avvägningen av vårt lands försvarsbehov enligt sakens natur måste egga till — hos läsarna väcker till livs känslan av hurusom utomordentligt viktiga gemensamma nordiska försvarsproblem hittills lättvindigt avfärdats i den offentliga diskussionen, till synes ofta endast emedan blotta tanken på någon form av nordisk samverkan förskräcker. Det är icke heller vår mening att här ta ståndpunkt till de uppställda teserna i annan mån än för att understryka att en svensk utrikesledning, som vill handla framsynt och målmedvetet, ej kan komma förbi allvaret i att noggrant förbereda vårt lands handlande i tänkbara, i tid till synes ej avlägsna konfliktsituationer i och kring Östersjön. Den ögonblickliga operation, som särskilt flygvapnet kan utveckla, göra planmässiga förbere-

dels nuförtiden oundgängligen trängande och förbjuda oss att längre lita till improvisationer och en mild försyn. Bristande framsynthet och förberedelse till resolut handlande vid konfliktens öppnande kunna leda till långvariga förvecklingar, och mer än vanligt tillämplig kan satsen bli, att långa år få sona vad stunden brutit.

Med de Strömbäckska exemplen för ögonen måste det framstå naturligt, att de nordiska ländernas statsledningar ej dröja att uppta till ingående prövning sådana spörsmål, som beröra gemensamma vitala intressen till integritetens skyddande eller Östersjöns spärrande i vissa fall för utombaltiska flottor. Sannolikt ha väl liknande problem redan inofficiellt ibland ventilerats mellan olika fackmän, men erforderligt synes nu vara att dessa förhandlingar inledas och föras officiellt och gärna så att det kommer till stormakternas kännedom. Även om uttrycket generalstabsförhandlingar kanske fått dålig klang i andra länder, särskilt då i England på grund av dess och Frankrikes gemensamma operativa överläggningar, synas situationen nu fordra, att just de ledande militära myndigheterna beredas tillfällen att gemensamt dryfta vissa problem, beträffande vilka ett gemensamt nordiskt handlande kan bli en aktuell fordran och inför vilka regeringarna då ej böra stå handfallna. En svensk insats vid dylika överläggningar borde bli desto lättare, om riksdagen nu beslutar upprätta den stora för alla försvarsgrenar gemensamma, strategiska staben. Dylika förhandlingar borde kunna förtroendefullt föras utan att några alliansförpliktelser fastställas eller något kontrakterat försvarsförbund bildas. De kunde begränsas till att gälla eventuella försvarsplaner för de fall, då vederbörande regeringar funno situationen påfordra ömsesidigt bistånd och utan att förbinda Sverige till undsättning åt någon stat, som läte locka sig in i en stormaktskonflikt; icke under några omständigheter borde vårt land kunna påräknas för ett militärt ingripande, som icke stode i proportion till våra resurser eller som ensidigt övervältrade försvarsbördan på oss. Detta organiserade ehuru blott förberedande och »konsultativa» allmänna nordiska militära samarbete borde ej längre stöta på motstånd bland dem, som ej tillsluta ögonen för det uppkomna världslägets hotfulla faror för de små staterna. Inför detta världsläge borde dylikt samråd utgöra ett nordiskt minimiprogram. Men med hänsyn till försvarsbördornas och försvarskrafternas olika styrka i olika länder måste det också

f. n. betecknas som ett maximiprogram och överhuvud göras beroende av viljan i andra nordiska länder att sörja för sitt försvar.

Kommendörkapten Strömbäck avslutar sin bok med följande satser: »Bjuda oss icke stormvarningarna uti den nordiska odelbara fredens intresse skjuta andra, mindre viktiga frågor åt sidan och koncentrera oss på en, den nämligen att skapa makt? Makt för att giva bättre klang åt vår stämma i Nationernas förbund, makt för att med eller mot folkförbundet, eller om detta upplöses, stormaktskoalitionens vilja förebygga att ett krig utsträckes över det nordiska intresseområdet, och makt slutligen för att mot våld försvara Nordens urgamla frihet.»

Därför att rätt ej längre tycks kunna garanteras småstater utan att dessa kunna sätta makt bakom sina ord, kunna de nordiska staterna ej släppa ur sikte att styrkan av den samlade kraft, som de kunna prestera, blir avgörande för den respekt, som stormakterna komma att visa ett fredsälskande men också frihetsälskande Norden. Det nystartade Balkanförbundet, i viss mån även Lilla ententen, äro typiska produkter, framvuxna ur känslan av närbelägna småstaters behov att sluta sig till varandra. Ett Norden, där alla de fyra staterna sörjt för sitt försvar i en utsträckning, som motsvarar det internationella lägets försämring, skulle tillsammans kunna prestera en militär kraft, som alla måste ta hänsyn till. Sålunda blir den bombplansstyrka, som riksdagen nu torde stanna för, trots beskärningen av myndigheternas fordringar med tiden så ansenlig, att den ej kan lämnas utanför räkningen. Bibringas stormakterna den insikten, att en kränkning av Nordens integritet medför risk för att fyra till försvar väl rustade stater gemensamt insätta alla krafter att avvisa fridstöraren och inkräktaren, skulle de helt visst betänka sig mer än en gång. Ännu äro de nordiska ländernas försvar ej nog starka och ännu torde stormakterna ej frukta att behöva möta en gemensam nordisk försvarsfront. Norden utgör ännu icke den makt, vartill förutsättningar finnas. Men möjligheter saknas ej att med eftertryck kunna föra och hävda en nordisk neutralitetspolitik. Framtidens väg borde, vare sig inom eller utom folkförbundet, bli ett intimare nordiskt samarbete för att kunna ersätta, vad folkförbundet synes urståndsatt att skapa — ett värn för den okränkbara nationella friheten.